

R E C E N Z J E

Tadeusz Klimowicz: *Pożar serca. 16 smutnych esejów o miłości, o pisarzach rosyjskich i ich muzach*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego 2006, 534 s.

W *Zakończeniu I. Refleksyjnym* swojej książki Tadeusz Klimowicz pisze: „Już dawno stwierdzono, że nie sposób zrozumieć wszystkich mechanizmów funkcjonowania pisarza w społeczeństwie bez uwzględnienia w tym procesie roli jego oficjalnej towarzyszkii życia. Można wręcz mówić — pozostając w kręgu socjologii literatury — o narodzinach «żonologii» i «wdowoznawstwa»” (s. 429). Kobiety w życiu pisarzy pełniły rolę muz, powiernic, obiektów wielkiej miłości czy wręcz odwrotnie — skrajnej nienawiści, a także niezliczonych uczuć pośrednich. Nie ulega jednak wątpliwości, że w każdym przypadku wyzwały potencjał twórczy, dawały inspirację i natchnienie. Zatem niejednokrotnie, co również podkreśla autor, a myśl to przecież nie nowa, niemożliwe jest zrozumienie twórczości pisarza w oderwaniu od jego biografii.

Pożar serca składa się z szesnastu esejów. Bohaterem każdego z nich jest inny rosyjski pisarz. Autor, wykazując się błyskotliwym poczuciem humoru, opisuje życie osobiste poszczególnych twórców, nie szczędząc niejednokrotnie sarkastycznych uwag na temat pisarzy i ich muz. Niemal każde stwierdzenie poparte jest licznymi cytatami z dzienników i listów. W bogatej bibliografii omawianej książki znajdziemy również ponad 500 pozycji, wśród których są dzieła rosyjskich pisarzy, prace historycznoliterackie, artykuły, a także publikacje z innych dziedzin. Dzięki temu swobodny sposób wypowiedzi, charakterystyczny dla eseju, nie determinuje odbioru *Pożaru serca* wyłącznie w kategoriach luźnych rozważań i interpretacji. Rzeczywiście można, jak sugeruje Tadeusz Klimowicz, potraktować omawianą książkę jako „alternatywny podręcznik do historii literatury rosyjskiej”, a jednocześnie „romans w szesnastu odcinkach” (s. 430, 431).

Pierwszy esej poświęcony jest najwybitniejszemu rosyjskiemu poecie romantycznemu, Aleksandrowi Puszkiniowi. Klimowicz odkrywa drugie, obok romantycznego, oblicze poety, który np. z rozbrajającą szczerością informował swoich przyjaciół o kolejnych podbojach miłosnych. Autor odzwierciedla relację pisarza z jego otoczeniem, a także przedstawia inną niż powszechnie znana wersję jego śmierci. Bohaterem drugiego eseju jest Fiodor Dostojewski. Klimowicz podejmuje temat trudnych przeżyć pisarza, kobiet, które go fascynowały, kontrowersyjnych plotek dotyczących jego życia intymnego, a także choroby, która wpłynęła na jego całe życie i twórczość, przy czym, przywołując opinię innych badaczy, uznaje za prawdopodobne, że pisarz wcale nie chorował na epilepsję, jednak mit Dostojewskiego — niezwykłego twórcy cierpiącego na tę chorobę na zawsze pozostanie żywy. W trzecim esejku Klimowicz odzwierciedla styl życia, jakie prowadził przed ślubem z Sofią Lew Tołstoj. Następnie, obalając mit, który stwarzała w wydanych przez siebie *Listach hrabiego L. N. Tołstoja* Sofia Tołstojowa, opisuje pięćdziesięcioletnią wojnę domową, którą toczyli ze sobą małżonkowie. Główną bronią były dzienniki prowadzone przez Tołstoja i jego żonę. Kolejny esej poświęcony został Antonowi Czechowowi. Zostają tu wymienione liczne kobiety, które przewinęły się przez życie znanego pisarza. Wśród nich znajdowała się wielka miłość Czechowa, Lidia Mizinowa. Stosunek pisarza do kobiet najlepiej obrazuje następujący cytat: „Pogodzone z życiem zostawały same, jak ich patronka Lidia Mizinowa. Najczęściej — żeby zapomnieć — niemal natychmiast wychodziły za mąż. A on szczerze uszczęśliwiony — o jeszcze jedno zagrożenie mniej — wysyłał do nich telegramy gratulacyjne” (s. 133). Ostatnią część eseju Klimowicz poświęca dziejom nieszczęśliwego małżeństwa Czechowa z Olgą Knipper.

Czwarty esej, którego bohaterem jest Walerij Briusow oraz piąty poświęcony Aleksandrowi Błokowi stanowią rozważania na temat pisarzy, których postawa i twórczość zostały zdeterminowane przez zachodzące w całej Europie burzliwe przemiany i przewartościowania. Klimowicz pisze:

„Tak łatwo wtedy umierano. Po kilka razy dziennie. [...] modernistyczni kochankowie rozmawiali częściej o ponadczasowej śmierci niż o modnych «orgazmach»” (s. 143). Życie artystów i ich muz naznaczone było dekadentckim tragizmem. Takie jest również zdanie autora, który w tych dwóch esejach rezygnuje często z ironicznych i sarkastycznych uwag.

Następna część książki poświęcona jest Siergiejowi Jesieninowi. Klimowicz opisuje dzieje trzech małżeństw poety-uwodziciela, a także kreśli obraz porewolucyjnej Rosji z graniczącymi niekiedy z absurdem uregulowaniami prawnymi. Bohaterem kolejnego eseju jest Władimir Majakowski. Autor omawianej książki przedstawia wiele kobiet, które pojawiły się w życiu rewolucyjnego pisarza, zwracając uwagę na stały związek z jego największą miłością, Lilą Brik. Klimowicz wymienia też wiele przyczyn, które prawdopodobnie doprowadziły Majakowskiego do samobójstwa. Historia kolejnego pisarza, Michaiła Bułhakowa, „zaczyna się od kokainy wchanej latem 1913 roku przez studenta medycyny uniwersytetu kijowskiego” (s. 251). Nakreślony zostaje tu obraz życia pisarza, szukającego zrozumienia u kolejnych żon, z których ostatnia stała się „wzorową wdową” i nie pozwoliła „Rosji zapomnieć o zmarłym mężu i jego twórczości” (s. 262). Podobnie jak Jelena Bułhakowa „wzorową wdową” stała się również Nadieżda Mandelsztam, żona bohatera kolejnego eseju, Osipa Mandelsztama. Klimowicz opisuje dzieje ich burzliwego małżeństwa, w którym zdrady obu małżonków były na porządku dziennym. Autor *Pożaru serca* zwraca też uwagę na ciężki los wdowy po Mandelsztamie i na jej wkład w ocalenie twórczości pisarza, przywołując jednocześnie różne także mniej pochlebne opinie na jej temat.

Inspiracją do kolejnego eseju stały się losy Mariny Cwietajewej i mężczyzn jej życia. Ta część rozpoczyna się słowami: „Była nieuleczalnie chora na miłość [...]. Niewolnica miłości i poezji” (s. 287). Dzieje burzliwych związków poetki, kolejnych rozstań i następujących po nich nowych uczuć w pełni potwierdzają tę tezę. Bohaterem dwunastego eseju jest Boris Pasternak. Wśród najważniejszych kobiet jego życia Klimowicz wymienia dwie żony, Jewgienię Lourie i Zinaidę Neuhaus, a także męża Pasternaka — Olgę Iwińską, która była informatorką KGB.

„Nauczyłam kobiety mówić” — to słowa Anny Achmatowej, poetki, losom której autor poświęca uwagę w następnej części. Klimowicz opisuje dzieje kolejnych związków Achmatowej, wielkich uczuć i namiętności, które stały się inspiracją dla tej wybitnej autorki.

Skromniej przedstawia się lista muz Nikołaja Rubcowa. Wynika to faktu, że — jak zauważa Klimowicz — „Jego pierwszą i najwierniejszą kochanką była wódka [...], drugą (ale równie ważną) poezja, na wielką miłość do kobiety nie było już miejsca w jego życiu” (s. 372). Autor przywołuje wypowiedź Aleksandra Florenskiego: „Wszyscy normalni, przyzwoici ludzie — Wysocki, Wieniczka Jerofiejew — pili”. I dodaje: „Ich pijane życiorysy obrastały legendami. Także ten Nikołaja Rubcowa” (s. 372). W życiu poety zaistniały Gienrietta Mieńszykowa i Ludmiła Dierbina — jego muza. Kolejny esej poświęcony jest Władimirowi Wysockiemu, który u szczytu swej sławy „był jeszcze jednym nieanonimowym alkoholikiem i narkomanem w galerii dwudziestowiecznych artystów rosyjskich (od Briusowa do Wieniczki Jerofiejewa) [...]” (s. 400). Wśród muz tego znakomitego poety, aktora i pieśniarza Klimowicz wymienia trzy żony Wysockiego i jego ostatnią miłość — Oksanę Afanasiewą. Autor omawianej książki opisuje jak kolejne małżeństwa rozczarowywały Wysockiego, jak zawiódł go także zmitologizowany Zachód; przedstawia jak krok po kroku Wysoki dążył do samozagłady, jak zmuszono go do kolejnych prób zerwania z nałogami i jak pograżał się w nich coraz bardziej.

Bohaterem ostatniego eseju jest Wieniedikt Jerofiejew. Jak pisze autor, „wódka uczyniła go pisarzem kultowym” (s. 420). Mottem tej części *Pożaru serca* Klimowicz uczynił następująca wypowiedź autora powieści *Moskwa–Pietuszki*: „Nurzałem się w gościach, chorobach, alkoholu i czarnej melancholii”. Wśród muz Jerofiejewa wymienione zostają jego dwie żony, Walentyna Zimakowa i Galina Nosowa, oraz jego ostatnia miłość — Natalia Szmielkowa.

Lekki, swobodny, żartobliwy styl, a także podejmowana tematyka sprawiają, że krąg odbiorców *Pożaru serca* z pewnością nie będzie ograniczony jedynie do osób szczególnie interesujących się literaturą rosyjską. Natomiast bogate zaplecze bibliograficzne sprawia, że książka Klimowicza jest cennym źródłem informacji także dla profesjonalistów zajmujących się historią literatury rosyjskiej.

Karolina Kalaga

Русистика и современность. Языкознание 4. Red. Z. Czapiga. Rzeszów 2006, 268 s.

Jest to kolejny tom lingwistycznych materiałów Międzynarodowej Konferencji Naukowej z cyklu *Русистика и современность*, zorganizowanej w październiku 2005 roku w Czudcu koło Rzeszowa przez Instytut Filologii Rosyjskiej Uniwersytetu Rzeszowskiego wspólnie z Katedrą Komunikacji Międzykulturowej Rosyjskiego Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego im. A. I. Hercena w Sankt-Petersburgu, Wydziałem Filologicznym Odeskiego Uniwersytetu im. I. I. Miecznikowa oraz Katedrą Języka Rosyjskiego i Literatury Nireghaskiej Szkoły Wyższej.

Publikacja zawiera 32 szkice napisane w języku rosyjskim przez językoznawców z Rosji, Ukrainy, Węgier, Czech, Hiszpanii, Litwy, Białorusi i Polski. Zaprezentowane artykuły dotyczą głównie aktualnego stanu rosyjskiego systemu językowego, nierzadko przedstawianego na tle innych języków (polskiego, węgierskiego, hiszpańskiego i angielskiego). Istotne miejsce zajmuje problem ewolucji współczesnego języka rosyjskiego, rozwoju słownictwa, a także kwestie odmian językowych (żargonu, socjolektów, narzeczy). Teksty podzielone zostały na cztery bloki tematyczne, dotyczące problemów morfologii, leksyki i semantyki; pragmatyki językowej; składni oraz lingwistyki tekstu, a wewnątrz tych bloków uporządkowane są według alfabetu rosyjskiego.

W pierwszym bloku tematycznym omawiana jest głównie współczesna leksyka rosyjska, zarówno literacka, jak i socjolekty, a zwłaszcza uwarunkowania i kierunki zmian w ich obrębie. Najnowszej leksyce poświęcone są szkice Poliny Stasińskiej *Иоанн Павел II в русскоязычных интернет-ресурсах СМИ: средства номинации лица* i Anny Rygorowicz *Конфессиональная лексика в толковых словарях русского языка конца XX века*. Warto zwrócić uwagę na bardzo ciekawy materiał pierwszego z nich, potwierdzający, że dominującą pozycję wśród nominacji wtórnych Osoby, zastępujących antroponim *Jan Paweł II*, zajmują jednostki językowe nacechowane stylistycznie, odzwierciedlające religijny, moralny, świecki i światowy autorytet Papieża-Polaka. Na leksyce religijnej skupia się także Anna Rygorowicz, która w oparciu o materiał pochodzący z najnowszych słowników dochodzi do wniosku, że mimo szerokiej aktywizacji tego obszaru leksykalnego zauważalne są braki w jego opracowaniu. Oprócz niejednorodności w definiowaniu podobnych tematycznie grup, wariantywności użycia małej i dużej litery w hasłach itp., widoczne są pewne nieścisłości natury merytorycznej, co zdaniem autorki, niewątpliwie wymaga konsultacji teologicznych. Na uwagę zasługuje również artykuł Marii Żurek *Биномы в современном русском языке*, w którym autorka opisuje strukturę semantyczną, kolejność komponentów oraz potencję słowotwórczą binominów — klasy wyrazów wysoko produktywnych we współczesnym języku rosyjskim.

Najliczniejsza grupa artykułów poświęcona jest pragmatyce językowej. Warto tu zwrócić uwagę na szkice dotyczące specyficznych aktów mowy: komplementu, obietnicy, przysięgi. Elżbieta Książek w artykule *Комплимент как средство эмоционального воздействия на адресата (на материале эпистолярных текстов)* podkreśla znaczenie komplementów w ograniczaniu kategoryczności aktów dyrektywnych i tworzeniu „atmosfery grzecznościowej”, która wyraźnie pomaga w procesie komunikowania się. Z kolei w szkicu *От обещания к присяге: русское и польское жанровое сознание* Oksana Małysa koncentruje się na wyborze aktów i gatunków mowy. Zdaniem autorki niezwykle ważnym elementem jest trafny wybór konwencji gatunkowej przez nadawcę, aby należycie odzwierciedlił jego intencje, a z drugiej strony, z punktu widzenia odbiorcy, ważna jest identyfikacja konkretnej sytuacji komunikacyjnej.

Bardzo aktualnym problemom konceptualizacji świata poświęcone są artykuły Ewy Komorowskiej *Колористика жёлтого и золотого цвета в польском и русском языках в когнитивном плане*, Małgorzaty Borek *Метафора как инструмент познания (на материале русского и польского языков)* i Artura Czapigi *Оценочная функция отзоимных метафор в польском, русском и английском языках*. Autorzy zgodnie dowodzą, że metafora odgrywa bardzo ważną rolę w kształtowaniu systemu pojęciowego oraz sposobu myślenia o otaczającej rzeczywistości.

Artykuły z zakresu składni poświęcone są głównie strukturze semantycznej zdania. Na uwagę zasługuje szkic Jolanty Lubochy-Kruglik *Позиция наблюдателя в перцептивных предложениях*,

w którym autorka dowodzi, że obserwator w zdaniach percepcyjnych może występować bezpośrednio w ich strukturze syntaktycznej, może zajmować pozycję „za kadrem”, tj. wchodzić w strukturę semantyczną, może zawierać się w presupozycji wypowiedzenia, bądź też być wyrażony poprzez sens zdań percepcyjnych zawierających elementy charakterystyki jakościowej obserwowanych zdarzeń.

Zagadnieniom składni porównawczej poświęcone są cztery kolejne szkice: Zofii Czapigi *Вводно-контактные компоненты глагольного типа в русском языке и их польские эквиваленты*, Doroty Chudyk *Сравнительный оборот в функции градационного показателя в русском и польском языках*, Krzysztofa Ozgi *Словообразовательная мотивированность наречий и их функционирование как формальных показателей понятий в предложении*, Anny Stasienko *Деадъектив в функции подлежащего в русском и польском языках (на материале художественных текстов)*. Mają one nie tylko wartość poznawczą, ale i praktyczną, zwłaszcza dla celów dydaktycznych — mogą być wykorzystane w przygotowywaniu materiałów do nauczania języka rosyjskiego jako obcego.

W ostatnim, czwartym bloku tematycznym poruszane są problemy przekładu. Na uwagę zasługuje szkic Lidii Mazur-Mierzwycy *Некоторые культурные аспекты поэтического перевода*, w którym autorka zwraca uwagę na związki między kulturą i przekładem oraz na kulturowe odrębności tradycji literackich, w jakich osadzone są teksty oryginału i tłumaczenia. Z kolei Tadeusz Borucki w artykule *О русском переводе *Дзиевничка* św. Фаустыны* ocenia tłumaczenie na język rosyjski tekstu uważanego przez wielu teologów za mistyczny. Zdaniem autora tłumacz (Igor Barański) sprostą niełatwemu zadaniu i wiernie oddał tekst w języku rosyjskim.

Ograniczone ramy recenzji nie pozwalają przedstawić wszystkich artykułów omawianego tomu, bogatego pod względem treści oraz form wypowiedzi. Zaprezentowane analizy i opis wybranych zjawisk lingwistycznych przeprowadzone są z niewątpliwą starannością i wnikliwością, stanowią one cenny wkład do badań nad współczesnym językiem rosyjskim i są skierowane do szerokiego kręgu czytelników, zarówno badaczy, jak i studentów.

Artur Czapiga

M. A. Алексеенко, О. И. Литвинникова: *Глагольные омонимы русской диалектной речи. Словарь*. Москва: Изд. Элпис, 2005, 413 с. [3]

Zjawisko identyczności form wyrazów różniących się semantyką dostrzeżone zostało przez leksykografów rosyjskich już w pierwszej połowie XIX wieku (И. Ф. Калайдович: *Опыт правил для составления русского производного словаря*; Д. М.: *Опыт литературного словаря*. Москва 1831; Ф. Г. Толль: *Настольный словарь для справок по всем отраслям знания*. СПб 1864; В. И. Даль: *Толковый словарь живого великорусского языка*, Москва 1865; И. Соснецкий: *Опыт омонимов в русском языке*. Москва 1874); interpretowane było w sposób bardzo różnorodny, bowiem istniały odmienne punkty widzenia na zagadnienia homonimiczności w języku, prezentowane przez rozmaite szkoły i kierunki lingwistyczne, a sama problematyka, jak można się spodziewać, jest złożona i wielowątkowa (o tym: K. Wojan, E. Solnceva-Nakova: *Z dziejów badań językoznawczych nad homonimią*. W: *Słowo z perspektywy językoznawcy i tłumacza*. T. II. Red. A. Pstyga. Gdańsk: Wyd UG 2005).

W lingwistyce rosyjskiej rozkwit badań nad homonimią w języku nastąpił w latach 60. XX wieku, czego odzwierciedleniem są licznie publikowane (i kontynuowane przez następne dziesięciolecia) prace, zarówno teoretyczne, jak i aplikatywne, traktujące o homonimii i homonimice. Językoznawcy rosyjscy z imponującą wnikliwością zajmowali się analizą zjawiska (i to nie tylko w odniesieniu do języka rosyjskiego), co skutkowało tworzeniem słowników opisujących mikrosystem języka — homonimikę. Opracowali oni, jak dotąd, cztery kompleksowe słowniki homonimów języka rosyjskiego (О. С. Ахманова: *Словарь омонимов русского языка*. Москва 1974; wyd. 3: 1986; Н. П. Колесников: *Словарь омонимов русского языка*. Род ред. Шанского. Тбилиси 1976; wyd.

2 porp.: 1978; А. П. Окунева: *Словарь омонимов современного русского языка*. Москва 2002; Л. А. Введенская, Н. П. Колесников: *Учебный словарь омонимов русского языка*. Москва 2005) oraz trzy wąskoaspektowe (Ж. Г. Аношкина: *Словарь омонимичных словоформ русского языка*. Москва 2001 — dokument elektroniczny; О. М. Ким, И. Е. Островкина: *Словарь грамматических омонимов русского языка*. Москва 2004; М. А. Алексеенко, О. И. Литвинникова: *Глагольные омонимы русской диалектной речи*. Словарь. Москва 2005). Warto także wspomnieć o *Индексie homonimów* dołączonym do pracy Тимофеева (В. П. Тимофеев: *Исходная (словарная) форма слова в русском языке*. Свердловск 1971).

Niewielkiemu objętościowo dziełu — *Глагольные омонимы русской диалектной речи* — należy się specjalna uwaga przede wszystkim ze względu na nietypowe potraktowanie problematyki homonimii oraz nowatorstwo metodologiczne. Słownik ten, opracowany przez dwoje leksykologów — Aleksejkenę i Litwinnikową, jest, jak piszą autorzy, pierwszą w leksykografii rosyjskiej próbą słownika koncentrującego się na relacjach jednostek homonimicznych ograniczonych do jednej kategorii gramatycznej — czasownika, gromadzącego materiał leksykalny charakterystyczny dla pewnych odmian terytorialnych języka rosyjskiego — dialektów i gwar. Trzeba jednak dodać, że na zagadnienie interdialektalnych relacji homonimicznych wcześniej uwagę zwróciła Achmanowa w swym nowatorskim *Словнику homonimów языка rosyjskiego* (w znacznej mierze koncentrując się na rzeczowniku). Tematyka ta podejmowana była także przez Korowaniankę (Т. А. Корованенко: *Многозначность и омонимия в русской диалектной лексикографии*. Автореф. канд. дисс. филол. Наук. Ленинград 1981).

Recenzowany słownik *Глагольные омонимы русской диалектной речи* (zwany dalej: *SDHC*) jest odpowiedzią na zapotrzebowanie szerokiego kręgu odbiorców — filologów, tłumaczy, historyków, lingwokulturologów, a także wszystkich tych, którzy interesują się dialektologią oraz występującymi w leksyce rosyjskiej relacjami systemowymi. Z założenia jest to typ słownika definicyjnego.

Homonimia pojmowana jest tu jako zjawisko identityczności formalnej wyrazów przy jednoczesnej odmienności semantycznej. A zatem rozpatrywane przez autorów homonimy czasownikowe to „różne co do znaczenia, lecz tożsame pod względem wymowy i zapisu jednostki leksykalne” (*SDHC*, s. 6). W pracy nie uwzględniono niestety — co można uznać za pewien jej mankament — homografów czasownikowych (tj. homonimów czasownikowych różniących się przyciskiem artykulacyjnym); nie rejestruje się też homofonów (tj. czasowników identitycznych pod względem wymowy o różnej grafii), ani przypadków homofonii (tj. występowania czasownika w relacje homonimiczne z innymi częściami mowy). Do *SDHC* weszły natomiast czasownikowe homonimy słowotwórcze, czyli jednostki leksykalne, których homonimiczność wyrażona została poprzez morfemy homonimiczne, np.:

1. Бабить, -блю, -ишь, *несов.*, *перех.* и *неперех.* 1. Заниматься ремеслом повивальной бабки, принимать детей. [...] 2. Лечить, заниматься знахарством. [...] 3. Ворожить. [...] 4. Быть замужем.

2. Бабить, -блю, -ишь, *несов.*, *перех.* Складывать сжатый хлеб в бабки.

1. Переваживать, -аю, -аешь, *несов.*, *перех.* 1. Взвешивать заново. [...] 2. Перетягивать, быть тяжелее. [...] 3. Взвешивать больше, чем полагается.

2. Переваживать, -аю, -аешь, *несов.*, *перех.* 1. Перевозить с одного места на другое. [...] 2. Переманивать к кому-л.

3. Переваживать, -аю, -аешь, *несов.*, *перех.* Пережидать; выжидать некоторое время.

W *SDHC* utrwalono pokąźny zbiór homonimów czasownikowych egzystujących w poszczególnych odmianach terytorialnych języka ogólnorosyjskiego — łącznie 3510 jednostek leksykalnych tworzących 1568 wewnątrzjęzykowych zbiorów homonimicznych (gniast). Wart podkreślenia jest fakt, że materiał faktograficzny zaczerpnięto ze źródeł pisanych, tj. z obszernej literatury specjalistycznej — licznych rosyjskojęzycznych słowników dialektologicznych i gwarowych, słownika Dala, kartotek własnych stanowiących niepodważalny dorobek autorów *SDHC* (zob. *Рукописные источники* — s. 412), a także z zapisów żywej mowy dialektalnej (lista bibliograficzna obejmuje łącznie, jak podkreślają autorzy, 27 pozycji). Nie wzięto jednak pod uwagę słowników etymolo-

gicznych, choćby fundamentalnego dzieła Vasmera (М. Фасмер: *Этимологический словарь русского языка*. Изд. 2. Москва 1986), stanowiącego relatywnie duży wybór dialektyzmów i leksyki pogranicza. Jak można wywnioskować, *SDHC* stanowi pokłosie badań nad dialektologią rosyjską rozwijanych przez Litwinowikową w latach 1967–1989 w ośrodkach uniwersyteckich Samarkandy i Kamieńca Podolskiego.

Ekstrakcją objęto niezwykle obszerny materiał leksykalny, bo wywodzący się ze 122 dialektów i gwar różnych regionów i guberni Rosji, obszarów przygranicznych (m.in. Karelii), a także terenów byłych republik radzieckich (takich jak Litwa, Łotwa, Estonia, Kirgizja itd.). Obiekt badania stanowiły zatem jednostki leksykalne egzystujące nierzadko w bardzo odległych dialektach, zyskujących niekiedy status języka (np. w języku karelskim czy udmurckim). Analiza pól znaczeniowych przynależnych homonimom utrwalonym w tym opracowaniu, może skłonić do konstatacji, że wspólnota semantyczna poszczególnych jednostek homonimicznych funkcjonujących w odmiennych, często zupełnie genetycznie i geopolitycznie oddalonych dialektach, bytujących w rozległym państwie rosyjskim, świadczy o powinowactwie mentalnym i kulturowym ich nosicieli, co odzwierciedla nagromadzenie w mikrostrukturze kwalifikatorów kodujących przynależność do określonej odmiany terytorialnej języka.

SDHC składa się z dwu części — wprowadzającej (*Предисловие*) oraz korpusu. Autorzy nie przewidzieli zamieszczenia indeksu rozpatrywanych jednostek homonimicznych. *SDHC* ma bardzo prostą strukturę. Jego korpus stanowią artykuły hasłowe ułożone w porządku alfabetycznym, zawierające opis homonimów czasownikowych wyłonionych z różnych dialektów i gwar. Każdej jednostce homonimicznej w słowniku został przypisany odrębny artykuł hasłowy. Formy kanoniczne homonimów są ponumerowane liczbami arabskimi. Jednak sposób prezentacji poszczególnych zbiorów homonimów (gniazd) wydaje się niedostatecznie przejrzysty z uwagi na zastosowaną technikę numeracji — numer arabski poprzedza wyróżniony typograficznie przez wytłuszczenie wyraz hasłowy. Ten sam kod (numeracja za pomocą cyfr arabskich) odnajdujemy w porządku linearnym tuż po charakterystyce gramatycznej przed definicją jednostki homonimicznej — przy hierarchizacji poszczególnych znaczeń leksemów, czyli dla oznaczenia kolejności przedstawiania struktur semantycznych wyrazów polisemantycznych. W europejskiej tradycji leksykograficznej przyjęte jest wydzielanie leksemów pozostających w stosunku homonimiczności wobec innych jednostek leksykalnych za pomocą numerów rzymskich — poprzedzających wyraz hasłowy lub znajdujących się po ciągu liter oznaczającym wyraz hasłowy. Wyjątkowo w niektórych pracach słownikarskich (zwłaszcza przekładowych) dla podkreślenia odrębności leksemów w części górnej lemmy zamieszczone są indeksy z numerem arabskim. Trzeba przypomnieć, że pewien standard hasłowania jednostek homonimicznych wyznaczono we wcześniejszych pracach aplikatywnych (ze starszych można wskazać słownik Achmanowej, z nowszych — Okuniewej). W moim przekonaniu transparentność siatki hasłowej *SDHC* poprawiłaby prezentacja relacji homonimicznych w postaci umieszczenia nad artykułami hasłowymi, tworzącymi gniazda homonimów, hiperhasła (por. dzieła Achmanowej i Kolesnikowa), na przykład w taki oto sposób:

БАБИТЬ

I Бабить ... 1. ..., 2. ..., 3. ...

II Бабить ... 1. ..., 2. ..., 3. ...

Na strukturę hasła w *SDHC* składają się:

1) kwalifikatory charakteryzujące leksem pod względem gramatycznym (podana jest forma 1. i 2. osoby l. p. cz. ter. lub przysz., a dla czasowników bezosobowych — forma 3. os. l. p. cz. ter., np. **Занлеть**, -ёт) i informujące o odrębnych właściwościach aspektowych homonimów czasownikowych (*сов., несов., перех., неперех.*, np. : **1. Блудить** ... *несов., перех. И неперех.* ..., **2. Блудить** ... *несов., неперех.*),

2) definicja,

3) przykłady użycia (ilustracje zdaniowe, niekiedy z podaniem źródła, np.: **1. Блудить**... *Мой-от милый рыбку удит, По бережку ходит-блудит* (частушка)),

4) kwalifikatory geograficzno-środowiskowe (terytorialne), informujące o użyciu danego leksemu na konkretnym terytorium.

Semantyzacja leksemów odbywa się dwutorowo poprzez podanie:

1) ekwiwalentu semantycznego (np.: **1. Вячать** 1. Говорить; **2. Вячать** Грязнить, пачкать), bądź nagromadzenia wyrażen synonimicznych funkcjonujących w języku ogólnoliterackim (np.: **1. Вячить** 1. Кричать, мяукать, блеять, 2. Кричать, плакать // Ныть, стонать);

2) skróconej definicji — w przypadku braku ekwiwalentu lub wyrazu bliskoznacznego (np.: **1. Б́анить** 1. Мыть теплой водой // Парить в бане веником, **2. Б́анить** Исполнять обязанности акушерки, повивать детей, **3. Б́анить** «Дорого брать»), dzięki czemu artykuł staje się przejrzysty i zrozumiały dla przeciętnego użytkownika.

System stosowanych odsyłaczy (np. dla objaśnienia homonimu synonimicznego) jest również jasny, konsekwentny i nie wymaga odrębnego komentarza.

Przy opisach semantycznych homonimów widać dużą dbałość o precyzję — opisy te uwzględniają różne warianty i odcienie znaczeniowe czasowników funkcjonujących na różnych terytoriach Rosji. Semantyka leksemów poddana została gruntownej analizie, jednak autorzy nie przedstawiają zastosowanych kryteriów w delimitacji jednostek homonimicznych i polisemicznych, czego spektakularnym przykładem może być następujący artykuł:

1. Нудиться, -ишься, *несов.* 1. Выполнять трудную и продолжительную работу, выбиваться из сил. **Яросл.** Это мне свои выкопали, весь отпуск нудился, выкопали колодец. **Ленингр.** 2. Вести трудную жизнь. **Ворон.** // Вести скучную жизнь. **Ворон.** 3. Иметь желание. *Нудиться* — *желает поехать*. **Камч.** 4. Тосковать, скучать. **Зап. -Брян.**

2. Нудиться, -ишься, *несов.* Жить бедно, терпеть нужду. **Даль (без указ. места).** *Досыть нам нудиться.* **Смол.**

SDHC ma charakter naukowy i stanowi interesujące źródło materiału dla badacza problematyki homonimii w relacjach systemowych, jak również dla badacza gwar, dialektów oraz językowego obrazu świata. Także zwykłemu użytkownikowi może przynieść wiele praktycznych korzyści. Słownik łączy wiele funkcji — naukowo-badawczą, informacyjną, i po części nawet rozrywkową, bowiem zaspokaja ciekawość użytkowników, towarzyszącą dialektom i gwarom. Główne zalety *SDHC* to jego aktualność, prostota i naturalność definicji, dokładność opisu i segregacji znaczeń, bogactwo zawartych informacji. Pojawienie się w ostatnim czasie tego oryginalnego w zamierzeniu dzieła stanowi niewątpliwie przesłankę do dalszego rozwoju badań teoretycznych oraz aplikatywnych w zakresie tak szerokiej problematyki, jaką jest homonimia.

Katarzyna Wojan